

СТАРОБЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК

ЧУЖДОЕЗИКОВИ ИНТЕРФЕРЕНЦИИ В ДИАХРОННАТА БЪЛГАРСКА РОДНИНСКА ТЕРМИНОЛОГИЯ¹

Марияна Цибранска-Костова

Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“

Българска академия на науките

tzibran@ibl.bas.bg

Резюме. В статията се извлича лексикална информация за употребата на турските роднински названия *баджанак* и *абла* в ръкопис *РНБ ОР Погод. 243*, XVII в., от Руската национална библиотека в Санкт Петербург. И двете се срещат като разночетения в южнославянския превод на съчинението на Захария Скордилий Марафара за степените на родство и забранените бракове, отпечатано през 1563 и 1588 г. във Венеция. Сравнението с преписа на същото гръцко съчинение, запазен само частично в българския ръкопис *ЦИАИ 1160* от библиотеката на Св. Синод на Българската православна църква в София, позволява да се оформи двойката *баджанак – пашеног*, а *абла* (изписано асла) замества родственото название *леля*. Примерите свидетелстват за навлизането на актуални говорими названия в семантичното поле на родството сред българите и южните славяни. Създава се мост между диалектите и книжовния език, между ареалната употреба на термините и тяхната писмена фиксация. С конкретни данни се допълва характеристиката на новобългарския език, първият етап от развитието на който е периодът XV – XVIII в.

Ключови думи: *българска роднинска терминология; турски заемки*

Една от важните задачи пред историята на българския език е да се документира писмената поява на дадено фонетично, правописно, граматическо или лексикално явление и да се предостави надеждна информация за моделирането на системния езиков развой от диахрония към синхрония. Особено ценни са данните, които се извличат от източници от XV – XVIII в. – новобългарския период в българската езикова история, за назоваването на който са познати алтернативни, макар и невинаги коректни термини, като *български език от периода на османската доминация*, *български език от Късното средновековие* и др. (Иванова-Мирчева / Ivanova-Mircheva 1987: 137 – 162). Той заема позицията на свързващо звено между старобългарската традиция и Новото време. Същевременно отразява новите социални потребности, динамичните междуезикови и интеркултурни взаимодействия и все по-нарастващото влияние на говоримия език в писмената комуникация. Във фокуса на внимание в настоящата статия е анализът на два роднински термина с турски произход – *баджанак* и *абла*, които се извличат от ръкопис с преводни съчинения на византийското право от епохата на Късното средновековие. Посредством методите на лексикалната ексцерпция, сравнително-текстологичния и семантичния анализ се цели да се възстанови картината на тяхното писмено присъствие и да се даде отговор на въпроса за причините за появата им.

Ръкопис *РНБ ОР Погод. 243* от първата третина или първата половина на XVII в. се определя като сръбски Номоканон (Руска национална библиотека в Санкт Петербург, сбирка на М. П. Погодин – Иванова / Ivanova 1981: 251; Левшина / Levshina 2021: 190; Цибранска-Костова / Tsibranska-Kostova 2022). По същество съдържа препис от така наречения Номоканон при Великия требник, допълнен на л. 112а – 135б със съчинението за степените на родството и за забранените бракове на Захария Скордилий Марафара от остров Крит (*Заχαρίας Σκορδιλῆς Μαραφαράς*). То се отпечатва за пръв път през 1563 г. във Венеция, където критянинът служи като свещеник в гръцката църква „Св. Георги“, и първоначално допълва гръцкия Часослов (Павлов / Pavlov 1887: 29 – 36; Киркикаки / Kirkikaki 2012: 34).

¹ Авторката изказва благодарност за финансовата подкрепа на Българската академия на науките по двустранно споразумение за безвъзмездни средства между БАН и Румънската академия по проекта „Foreign linguistic influences in the historical formation of Bulgarian and Romanian“.

През 1588 г. е преиздадено самостоятелно с наслов *Περὶ τῶν τῆς συγγενείας βαθμῶν συνοπτικὴ συλλογὴ ἐκ διαφόρων συντεθεισα παρὰ Ζαχαρίου ἱερέως Σκορδυλίου Κρητός, τοῦ ἐπονομαζομένου Μαραφαρᾶ*. Датировката на *РНБ ОР Погод. 243* предполага, че това е един от ранните и пълни славянски преписи на посоченото съчинение, за появата и разпространението на което в славянска среда не знаем достатъчно. Класиците изследователи на правноканоничните текстове от руската дореволюционна школа, като А. С. Павлов и М. И. Горчаков, говорят за сръбски превод с големи книжовни достойнства и с ранни материални носители от началото на XVII в., споменавайки южнославянски сборници, допълнения към Синтагмата на Матей Властар и часослови (Горчаков / Gorchakov 1880: 43 – 53; Павлов / Pavlov 1887: 37 – 39). Съчинението на Захария Скордилий повлиява темата за брака в Требника на Петър Могила от 1646 г., но е установено, че този превод е различен от южнославянския (Требник / Trebnik 1646: 364 – 394, където наред с познати славянски термини, като *сръгън* и *тетъпка*, се употребява немската заемка *швагеръ* ‘брат на съпругата; мъж на сестрата на жената; девер’, преминала през полски в украински). Поради своя обобщаващ и компилативен характер и използването на народния гръцки език трудът на критския духовник придобива безспорно практическо приложение както в подведомствените диоцези на Константинополската патриаршия, така и в обсега на влияние на Охридската архиепископия – ареал на активно съжителство на славяно- и гръкоезичната книжовна традиция, а от 1557 г. и на територията на възстановената Печка, или Ипекска патриаршия. Това широко географско покритие се дължи на активните връзки, които Венеция – столицата на книгоиздаването на стара кирилица през XVI в., поддържа с атонските манастири, печатните ателиета и ръкописните манастирски центрове на Балканите. Тъй като до момента не е събрана надеждна база данни за славянските преписи на този важен правен труд, сме принудени да ограничим сравнителните си източници само до един препис, също от XVII в.: допълнението към основния текст от 60-те – 80-те години на XIV в. в най-ранния запазен църковноюрисдикционен сборник в българските книгохранилища. Той произхожда от неустановен със сигурност книжовен център на Второто българско царство. Съхранява се под сигнатура 1160 в Църковния историко-архивен институт към Св. Синод на Българската православна църква в София (нататък *ЦИАИ 1160*). Ръкописът е фототипно възпроизведен (*Архивски номоканон / Arhivski nomokanon 2007*).

Захария Скордилий обобщава достиженията на византийската правна мисъл за пет категории родство: 1. *По кръв*; 2. *При брак* (сватовство); 3. Така наречената *τρυγένεια*, ἐκ τρυγενείας γάμος ‘от три рода’ или триродството – основен концепт във византийската теория за сродяването, което възниква при повторен брак на дадено лице; 4. *Духовното родство*. 5. *Осиновяването* (богат анализ и обширна библиография за всеки тип родство вж. у Pitsakis 2003).

Двата интересувани ни термина са следните:

Якла. Веднага след изложението за осиновяването в рък. *РНБ ОР Погод. 243*, на л. 1336 се помества още един текст с киноварно оглавление *Степени сръдѣствомъ и ѡ брацѣ законнѡ и ѣже безсагающѣ сѣ и ѡ различныхъ сръдѣствѣхъ*. Засега неговата точна идентификация остава неясна, но заслужава да се отбележи, че текстова единица със същото оглавление се среща и в основната част на ръкопис *ЦИАИ 1160*, л. 195б – 198б, т.е. допълнението на Скордилий в българския ръкопис е в позиционна близост до нея. Насловът в *ЦИАИ 1160* е *стѣне сръдѣствѡ и ѡ брацѣ законнѡ. и ѡ ѣже беззаконна посагающѣ. и ѡ различни сръдѣства ѣже ѡ кръвѣ и ѡ плѣти. идѣ пѡбаѣтъ бракъ сѣтворити, и идѣ не пѡбаѣтъ...* Идентичността на двата сравнявани преписа е безспорна. Като се коментират традиционните две форми – на плътско, или кръвно родство, и брачното сродяване (още сватовството) – в *РНБ ОР Погод. 243* се подчертава следното: *и вишии рѡви сѣ ѡцѣ и мѣти дѣдъ и баба. а нѣни степени соутъ сѣнь и дѣщеръ, внуокъ и внука. а ѡ страни десный и лѣвый соутъ бра и сестра, ѡ оуика и, асла, анепсеи и анепсета* (л. 134б – 135а). Става въпрос за основна генеалогична тема, усвоена във византийската теория за брака и семейството от римското право, в която линейното родство се представя във възходящ ред към предците, в низходящ към потомците и по странична линия към лица с общ родител, така нареченото родство по сребрена линия. За съжаление, в *ЦИАИ 1160* се губят листове именно там, където би следвало да се е разполагал същият пасаж, но става ясно, че неочакваното изписване *ѡ оуика и, асла* се отнася до брат и сестра на някой от родителите. В един от най-богатите византийски компендиуми по проблемите на родството – *Прохирона* от 870 – 879 г. на Македонската императорска династия, чийто пълен славянски превод се появява в самото начало на XIII в. на Славянския юг, се казва: *ѡ страни же сн соутъ. нже нн насъ роднше. нн ѡ насъ роднше сѣ. нь тогѡже родоу н корѣне нашего прихващающе сѣ. такоже сѣ братъ. сестра. сръгън. тетъпка. сестрънѣць. сестрънѣна. братоуѣдъ. братоуѣ-*

да. н ѿ снхъ сходящен (Цибранска-Костова / Tsibranska-Kostova 2021: 150). Следователно на мястото на стръгън — тетъчка в изследвания ръкопис стоят оуика – асла. Известно е, че стриць, в по-стари текстове стръгън, назовава чичото, брата на бащата, θεῖος, за разлика от оуѣць ‘вуйчо, брат на майката’ срещу същото гръцко съответствие (Трубачев / Trubachev 1959: 79). По същия начин тетъчка, θεῖα, е ‘леля, сестра на майката; общо название за сестрата на майката или бащата’. Както вече е посочено в литературата, родственото название е с единична употреба в класическия старобългарски паметник *Супрасълски сборник* от средата на Х в., свързан с Преславския книжовен център; среща се в зората на юридическата традиция в Първото българско царство с преводите на *Номоканона от 14 титула без тълкувания* и *Еклогата* (Даскалова, Велчева / Daskalova, Velcheva 1982: 61 – 62). За българската езикова история е важен фактът, че от XIV в. насетне в паметници с източнобългарски произход се появява названието лелѣ вм. тетъчка, за пръв път засвидетелствано в търновския превод на *Манасиевата хроника* (Тасева / Taseva 2021: 410 – 412; Хроника КМ / Hronika КМ 1988: 328). Впоследствие названието става общобългарско и общоупотребимо (Китанова / Kitanova 2010: 86; Георгиева / Georgieva 2016: 62). Преписът в *РНБ ОР Погод. 243* си служи с лексемата тетъчка, но не познава лелѣ. От казаното може да се направи заключението, че словоформата асла се появява контекстово на мястото на родствения термин леля и заедно с оуика назовава брата и сестрата на майката. Тази позиция е представена по различен начин в изследваните ръкописи. Така например в основната част на *ЦИАИ 1160* се употребяват само оуика, лелѣ, а в допълнението от XVII в. на Скордилия само стриць, тетъчка. Следователно за някои славянски преводи остава характерен изборът на основен термин с обобщаващ характер, който се натовазва с двойствено значение за означаване на родство и по мъжка, и по женска линия. Именно тази особеност е вероятната причина за въвеждането на една рядка лексема, оставила следи само в диалектите на българския език: асла е възможна преписваческа грешка. Допускаме, че зад нея стои турското название abla, тук променено поради възможна лабиална дисимилация или влияние на други форми на думата, сравни babanin ablası (сестра на бащата). В самите турски диалекти abla може да означава леля, майка, мащеха и др. (Tekin 1960: 291). В югозападнобългарски говори и в Родопите са съхранени турските роднински термини ала, хала < hala ‘леля, бащина сестра’ и аба, абла < abla ‘по-старата сестра, кака; сестра на баща, леля’ (Холиолчев / Holiolchev 2012: 29, 32; Георгиева / Georgieva 2016: 53). Срещат се и в диалекти на сръбския език (Бјелетић / Vjelečić 1994: 202). Работната хипотеза изисква още проучвания и въпросът какво е означил славянският преписвач на това място, не може да се смята за окончателно решен, но предложеното обяснение ни се струва възможно.

Баджанакъ. Вторият термин от *РНБ ОР Погод. 243* има за съответник различетенето пашеногъ в *ЦИАИ 1160*. Среща се само в множествено число два пъти.

ЦИАИ 1160	РНБ ОР Погод. 243
занѣже ѿць оуѣо ѿ снъ къ малои тетъцѣ ѿ снѡвици паки ѿчѣе ѿ снѡвнѣе дрѣжеть мѣсто. а къ двѣма вѣторѹ братѹчедѡма бивають въ мѣстѣ ѿца ѿ снѡ пашѣнози 212а	занѣѣ ѿць оуѣо ѿ снѣ къ малои тетъцѣ ѿ къ снѡвици паки ѿчѣе ѿ снѡвнѡе съдрѣжѣ мѣсто. а къ двѣма .ѣ. вѣрѹчедѡ бивають въ мѣсто. ѿца ѿ снѡ вѣжанази 118а – б.
нижѣ дѣдѣ ѿ вѣторѡ внѹкъ да нѣ ѿ ти вѣмѣнѣт се пашѣнози 213а	ниѣ дѣдѣ ѿ вѣторѡ, вноукъ, да нѣ ѿ ти вѣмѣнѣт се вѣжанази 119б

Лексемата пашеногъ се смята за заемка от езика на прабългарите в старобългарски (според някои от аварите), но дори в съвременните етимологични речници се придружава от бележка „рядко“ (Трубачев / Trubachev 1959: 141; БЕР / BER 1996, 5: 116). Тя е с ограничено диалектно разпространение, но се среща в целия южнославянски ареал. Намира слабо отражение в лексикографски източници. В Речника на Фр. Миклошич се документира само по един пример от първата половина на XVIII в. (Miklosich 1977: 559). Той обаче е показателен, тъй като е извлечен от препис на Азбучната синтагма на солунския свещеноиннок Матей Властар, преведена вероятно още през XIV в. в пределите на Сръбското княжество при управлението на Стефан Душан (1331 – 1355). Най-ранният запазен славянски препис на Синтагмата се датира от 1370 или 1380 г. и е известен като Пчински, или Стари Карловачки, с местонахождение Патриаршеската библиотека в Белград, № 70 (Новаковић /

Novaković 1907: 64 – 65). Лексемата *пашеногъ* тук се оказва обичайна, макар че не е документирана в краткия двуезичен гръко-славянски речник на Ст. Новакович към неговото издание на Синтагмата от 1907 г. Ето само няколко примера за нейната употреба: *вывають во въ мѣсто самовратіе пашенози. съмоуцають се отъсоудоу родска имена; не во юсть моштно отцоу и синоу двѣма вториима братоучедома съвъкоупити се. вывають во въ мѣсто отца и сына пашенози; дѣдъ во и прѣвъноукъ двѣ прѣвѣ братоучедѣ почти възвранѣнны соутъ, да не и си пашенози въмѣнеть се* (Новаковић / Novaković 1907: 135, 136, 137, 139, 141 – във втори състав, осма глава за браковете). Синтагмата на Властар се налага като безспорен авторитет в правната книжнина на Славянския юг и несъмнено е допринесла за засиленото присъствие на лексемата *пашеногъ* в юридически текстове от XIV в. насетне, респективно в превода на съчинението на Захария Скордилий. Фактът, че в *РНБ ОР Погод. 243* в същите примери вече се чете *баджанакъ*, трябва да отдадем на езиковата динамика и навлизането на разговорни елементи в писмените текстове. *Баджанакъ* е османотурският еквивалент на *пашеногъ*, а между двете названия има неоспорима етимологична връзка (БЕР / BER 1971, 1: 25). Двете лексеми са синонимни и влизат в опозициите *архаична – нова, книжовна – разговорна дума*. И двете документират значението ‘*мъж на сестрата на съпругата; всеки един от съпрузите на сестри*’. Позицията на това сродяване при брак в гръцкия оригинал на Скордилий е изразена с лексемата *σύγγαμβρος*. Вижда се, че едно от съвременните редки, но общоупотребими родствени названия в българския език с турски произход, каквото е *балдъза* (Георгиева / Georgieva 2016: 63), има писмено присъствие в християнски канонични текстове още от XVII в.

Следователно в епохата на османското владичество при липса на централизирана светска и отслабена църковна власт на Балканите към готови правни кодекси са били добавяни преписи на по-късни преводни съчинения в тематична връзка с основния текст. Те са допринесли за обогатяването на изконно славянската система от родствени названия с дълъг исторически континуитет. Разночетенията от *РНБ ОР Погод. 243* създават двойките *баджанак / пашеног; асла – абла / леля, тетка* и свидетелстват за навлизането на актуални явления от говоримия език в семантичното поле на родството сред българите и южните славяни. Основната причина трябва да търсим в един важен процес: *налагането на разговорния (наричан още народноразговорен, народен) език в писмената комуникация на фонетично, граматично и лексикално равнище*. Това явление се превръща в най-важната комплексна характеристика на новобългарските дамаскини, на част от сборниците със смесено съдържание, на оригиналната новобългарската проповед в периода XVII – XVIII в. Във всички тях се наблюдава пряка връзка между писмен и говорим език. По този начин се създава мост между диалектите и книжовния език, между ареалната употреба на термините и тяхната писмена фиксация. XVII в. е не само период на възпроизвеждане на старото наследство, на придържане към традицията, но е и важно звено в системното изграждане на новобългарския език. Първият етап (XV – XVIII в.) от процеса на изграждане на новобългарския книжовен език в лексикално отношение е свързан с традиционното влияние на средногръцкия език и със засилващото се влияние на османотурския.

Що се отнася до възможната локализация на превода на съчинението на критския свещеник и до неговата пълна езикова характеристика, това е тема за отделно задълбочено проучване. При оскъдните засега сведения може само да повторим изразеното другаде предположение за възникването му в контактна зона между сръбски и български говори (Цибранска-Костова / Tsibranska-Kostova 2022). Предварително условие за разрешаването на този немаловажен въпрос е да се издирят и проучат повече южнославянски преписи с превода на съчинението на Захария Скордилий Марафара.

Източници / Sources

Ръкопис *РНБ ОР Погод. 243* (Ms. Slav. RNB OR Pogod 243). <<http://nlr.ru/manuscripts/RA1527/elektronnyy-katalog?ab=18B0724B-C5B2-4264-AC52-34E7900D92F8>> [22.09.2023].

Цитирана литература / References

Архивски номоканон 2007: *Архивски номоканон. Български ръкопис от XIV в. Фототипно издание*. Подготвили А. Кръстев и Ц. Янакиева. Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски“. (Archivski nomokanon 2007: *Archivski nomokanon. Balgarski rakopis ot XIV vek. Fototipno izdanie*. Podgotvili A. Krastev i Ts. Yanakieva. Shumen: UI “Episkop Konstantin Preslavski”.)

- Бјелетић 1994: Бјелетић, М. Терминологија крвног сродства у српскохрватском језику. – *Јужнословенски филолог*, 50, с. 199 – 207. (Bjeletić, M. Terminologija krvnog srodstva u srpskohrvatskom jeziku. – *Južnoslovenski filolog*, 50, pp. 199 – 207.)
- БЕР: *Български етимологичен речник*. Т. 1 – 8. Софија: Издаелство на БАН, 1971/ 2017– (BER: *Balgarski etimologichen rechnik* Т. 1 – 8. Sofia: Izdatelstvo na BAN, 1971/2017–.)
- Георгиева 2016: Георгиева, Цв. *Родството и роднинските назвања в българският език (семантика и лексикографско представяне)*. Софија: Авангард Прима. (Georgieva, Ts. *Rodstvoto i rodninskite nazvaniya v balgarskiya ezik (semantika i leksikografsko predstaviane)*. Sofia: Avangard Prima.)
- Горчаков 1880: Горчаков, М. И. *О тайне супружества*. Происхождение, историко-юридическое значение и каноническое достоинство 50-й (по спискам патриархов Иосифа и Никона 51-й) главы печатной Кормчей книги. Исследование по истории русского церковного права. Санкт-Петербург: Типография. В. С. Балашева. (Gorchakov 1880: Gorchakov, M. I. *O tajne supruzhestva*. Proishozhdenie, istoriko-juridicheskoe znachenie i kanonicheskoe dostoinstvo 50-j (po spisкам patriarhov Iosifa i Nikona 51-j) glavy pechatnoj Kormchej knigi. Issledovanie po istorii russkogo cerkovnogo prava. Sankt-Peterburg: Tipografija. V. S. Balasheva., 1880. <https://azbyka.ru/otechnik/Mihail_Gorchakov/> [12.08.2023].)
- Даскалова, Велчева 1982: Даскалова, А., В. Велчева. Из българската роднинска терминологија. – *Palaeobulgarica*, 4, с. 58 – 68. (Daskalova, A., V. Velcheva. Iz balgarskata rodninska terminologija. – *Palaeobulgarica*, 4, pp. 58 – 68.)
- Иванова 1981: Иванова, К. *Български, србски и молдовлахийски кирилски ръкописи в сбирката на М. П. Погдин*. Софија: Издаелство на БАН. (Ivanova, K. *Balgarski, srabski i moldavski kirilski rakopisi v sbirkata na M. P. Pogodin*. Sofia: Izdatelstvo na BAN.)
- Иванова-Мирчева 1987: Иванова-Мирчева, Д. *Въпроси на българският книжовен език до Възраждането*. Софија: Народна просвета. (Ivanova-Mircheva 1987: Ivanova-Mircheva, D. *Vaprosi na balgarskiya knizhoven ezik do Vazrazhdaneto*. Sofia: Narodna prosveta.)
- Китанова 2010: Китанова, М. *Етнолингвистични етюди*. Велико Търново: Знак 94. (Kitanova, M. *Etnolingvistichni etyudi*. Veliko Tarnovo: Znak 94.)
- Левшина 2021: Левшина, Ж. Л. *Рукописи сербского правописания Российской национальной библиотеки. Каталог*. СПб: РНБ. (Levshina, Zh. L. *Rukopisi serbskogo pravopisanija Rossijskoj nacional'noj biblioteki. Katalog*. SPb: RNB.)
- Новаковић 1907: Новаковић, Ст. *Матије Властара Синтагмат*. Азбучни зборник византијских црквених и државних закона и правила. – *Зборник за историју, језик и књижевност српског народа*. Прво одељење, споменици на српском језику, књ. IV, у Београду. (Novaković, St. *Matije Vlastara Sintagmat*. Azbučni zbornik vizantijskih crkvenih i državnih zakona i pravila. – *Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda*. Prvo odeljenje, spomenici na srpskom jeziku, knj. IV, u Beogradu.)
- Павлов 1997: Павлов, А. С. *50-я глава Кормчей книги, как исторический и практический источник русского брачного права*. Москва: Университетская типография М. Катков. (Pavlov, A. S. *50-ja glava Kormchej knigi, kak istoricheskij i prakticheskij istochnik russkogo brachnogo prava*. Moskva: Universitetskaja tipografija M. Katkov.)
- Тасева 2021: Тасева, Л. Роднинската терминологија като испитание за преводача на Манасиевата хроника: двукоренни думи. – В: *Југоизточна Европа през вековете: социјална историја, езикови и културни контакти* (Studia Balkanica, 35). Състав. Л. Тасева, П. Данова. Софија, с. 407 – 436. (Taseva, L. Rodninskata terminologija kato izpitanie za prevodacha na Manasievata hronika: dvukorenni dumi. – In: *Jugoiztochna Evropa prez vekovete: sotsialna istoria, ezikovi i kulturni kontakti* (= Studia Balkanica, 35). Sastav. L. Taseva, P. Danova. Sofia, pp. 407 – 436.)
- Требник 1646: *Требник Петра Могили*. 16.XII.1646 г. Киево-Печерской Лаври. У 3 тома. Канберра, Мюнхен, Париж (репринт 1988 року). (Trebnik 1646: *Trebnik Petra Mogili*. 16.XII.1646 g. Kievo-Pecherskoj Lavri. U 3 tomah. Kanberra, Mjunhen, Parizh (reprint 1988 roku.)
- Трубачев 1959: Трубачев, О. Н. *История славянских терминов родства и некоторых древнейших терминов общественного строя*. Москва: Издательство АН СССР. (Trubachev 1959: Trubachev, O. N. *Istorija slavjanskih terminov rodstva i nekotoryh drevnejshih terminov obshhestvennogo stroja*. Moskva: Izdatel'stvo ANSSSR.)
- Холиолчев и др. 2012: Холиолчев, Хр., М. Младенов, Л. Радева. *Българска семейно-родова лексика. Енциклопедичен речник*. Софија: Изток-Запад. (Holiolchev et al. 2012: Holiolchev, Hr., M. Mladenov, L. Radeva. *Balgarska semejno-rodova leksika. Entsiklopedichen rechnik*. Sofia: Iztok-Zapad.)
- Хроника КМ 1988: *Среднеболгарский перевод Хроники Константина Манассии в славянских литературах*. Введение Д. С. Лихачева. Исследования И. С. Дуйчева, М. А. Саламиной. Словоуказатели О. В. Творогова. Софија: Издаелство на БАН. (Hronika KM 1988: *Srednebolgarskij perevod Hroniki Konstantina Manassii v slavjanskih literaturah*. Vvedenie D. S. Lihačeva. Issledovaniia I. S. Dujčeva, M. A. Salaminoinj. Slovoukazateli O. V. Tvorogova. Sofia: Izdatelstvo na BAN.)

- Цибранска-Костова 2021: Цибранска-Костова, М. *Прохирон / Закон градски. Юридическото наследство на православното славянство*. София: Валентин Траянов. (Tsibranska-Kostova, M. Prohiron / Zakon gradski. Yuridicheskoto nasledstvo na pravoslavnoto slavyanstvo. Sofia: Valentin Trayanov.)
- Цибранска-Костова 2022: Цибранска-Костова, М. Роднинската терминология в славянски правни текстове от Късното средновековие (допълнението от XVII в. в ръкопис ЦИАИ 1160). – *Palaeobulgarica*, 3, с. 57 – 80. (Tsibranska-Kostova, M. Rodninskata terminologiya v slavyanski pravni tekstove ot Kasnoto srednovekovie (dopolnenieto ot XVII v. v rakopis CIAI 1160. – *Palaeobulgarica*, 3, pp. 57 – 80.)
- Miklosich 1977: Miklosich, F. *Lexicon Palaeoslovenico-Graeco-Latinum*. Emendatum auctum. Reprint. Wien 1862–1865. Neudruck der ausgabe. Wien: Scientia Verlag Aalen.
- Pitsakis 2006: Pitsakis, K. Parentés en dehors de la parenté: formes de parenté d’origine extra-législative en droit byzantin et post-byzantin. – In : *Parenté et société dans le monde grec. De l’Antiquité à l’âge moderne*. A. Bresson et al. (eds.). Actes du colloque international, Volos (Grèce), 19–21 juin 2003. Bordeaux: Ausonius Éditions, pp. 297 – 325.
- Tekin 1960: Tekin, T. “Amca” ve “Teyze” Kelimeleri Hakkinda. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı. – *Belleten*, 8, pp. 283 – 294 <<https://dergipark.org.tr/pub/belleten/issue/38139/440293>> [18.07.2023]
- Κιρκικακη 2011: Κιρκικακη, Ι. Γ. *Ζαχαρίας Σκορδύλιος. Βίος και έργο. Διπλωματική εργασία*. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (Kirkikaki, I. G. *Zaharias Skordilios. Bios kai ergo. Diplomatiki ergasia*. Tessalomiki. Aristoteleo Panepistimio Tesalonikis.)

FOREIGN LANGUAGE INTERFERENCES IN THE DIACHRONIC BULGARIAN KINSHIP TERMINOLOGY

Mariyana Tsibranska-Kostova

Institute for Bulgarian Language, Bulgarian Academy of Sciences

tzibran@ibl.bas.bg

Abstract. This article focuses on the extracted lexical information about the use of the Turkish kinship terms *badjanak* and *abla* in the 17th century manuscript *RNL OR Pogod. 243* from the Russian National Library in St. Petersburg. Both function as variants in the southern Slavic translation of Zacharias Scordilius Marafara’s work on degrees of kinship and forbidden marriages, printed in 1563 and 1588 in Venice. The comparison with the Slavonic copy of the same Greek work, preserved partially in the Bulgarian manuscript *CIAI 1160* from the Library of the St. Synod of the Bulgarian Orthodox Church in Sofia, allows the formation of the word-pair *баджанак – пашеног* ‘husband to wife’s sister; each of the sisters’ spouses’, while *абла* (written *асла*) replaces the kinship term *лея* ‘aunt’. The examples testify to the entry of the colloquial speech in the semantic field of kinship among Bulgarians and South Slavs. Thus a bridge is created between dialects and literary language, between the areal use of the terms and their written fixation. Specific data complement the characteristics of the modern Bulgarian language, which first stage of development is the period 15th – 17th cc.

Keywords: *Bulgarian kinship terminology, Turkish loanwords*

Mariyana Tsibranska-Kostova
Institute for Bulgarian Language
Bulgarian Academy of Sciences
52 Shipchenski prohod Blvd., Bl.17
Sofia 1113 Bulgaria

<https://doi.org/10.7546/ConfIBL2024.13>